

визначальними стали не лише помилки операторів, а й системні дефекти управління: відсутність культури безпеки, ієрархічний тиск, недостатня прозорість, слабка підготовка до надзвичайних ситуацій. Уроки цієї аварії вивели на передній план поняття «культури безпеки», підкресливши, що поведінка персоналу формується організаційним середовищем і управлінськими практиками. Таким чином, безпека почала розглядатися як результат функціонування всієї організації, а не окремих технічних або людських елементів. Крім того, Чорнобиль виявив критичну роль політичних і інституційних чинників, які можуть суттєво впливати на прийняття рішень у кризових ситуаціях.

Аварія на АЕС «Фукусіма-Даїчі» ще більше розширила уявлення про ядерну безпеку, показавши, що навіть розвинені механізми технічного та організаційного захисту можуть виявитися недостатніми перед комплексними зовнішніми впливами. Її головний урок полягає у визнанні АЕС як відкритої системи, що взаємодіє з природним, соціальним і інфраструктурним середовищем. Ключовою проблемою стала недооцінка екстремальних зовнішніх ризиків та їх комбінацій, а також обмеженість проєктних припущень. Водночас події на Фукусімі продемонстрували як уразливість архітектури захисту, так і потенціал людського фактору до адаптації в умовах невизначеності, коли нестандартні дії персоналу можуть частково компенсувати втрату технічних засобів.

Порівняльний аналіз цих трьох аварій дозволяє виділити послідовну логіку розвитку уявлень про безпеку: від проблем індивідуальної взаємодії людини з технікою АЕС «Три-Майл-Айленд», через усвідомлення ролі організаційної культури та управління (Чорнобиль), до розуміння системної відкритості та залежності від зовнішніх факторів (Фукусіма). Водночас усі три випадки об'єднує спільна риса – наявність відомих, але недооцінених ризиків, що свідчить про розрив між знанням і його практичним застосуванням.

Ядерна безпека є результатом складної взаємодії технічних рішень, людського фактору, організаційних практик і зовнішнього середовища. Попри суттєвий прогрес у намаганнях розглядати їх комплексно, галузь ще не досягла повної інтеграції цих аспектів у систему управління ризиками. Подальше підвищення ефективності забезпечення безпеки потребує розвитку міждисциплінарних підходів, поглиблення співпраці між наукою та практикою, а також постійного переосмислення наявних концепцій з урахуванням актуальних викликів у невизначених умовах.

Джерела та література

1. Schöbel M., Silla I., Teperi A.-M., Gustafsson R., Piirto A., Rollenhagen C. & Wahlström B. Human and organizational factors in European nuclear safety: A fifty-year perspective on insights, implementations, and ways forward. *Energy Research & Social Science*. 2022, Vol. 85, 102378. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2021.102378>.

УДК 94(100):341.24:327.5"1919/1939"

Дугінець Г., д. екон. наук, проф.; Гребініченко Д.

Державний торговельно-економічний університет, Україна

ПРИЧИНИ КРАХУ ВЕРСАЛЬСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОЧАТОК ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Анотація. Досліджено причини краху Версальської системи та їхній вплив на початок Другої світової війни. Визначено, що нестійкість повоєнного міжнародного порядку була зумовлена дефіцитом легітимності, каральним характером мирного врегулювання щодо Німеччини, непослідовністю реалізації принципу національного самовизначення, слабкістю механізмів колективної безпеки, економічною дестабілізацією та політикою умиротворення. Доведено, що сукупна дія цих чинників спричинила руйнування Версальської системи й створила передумови для розгортання нового світового конфлікту.

Ключові слова: Версальська система, Друга світова війна, міжнародні відносини, повоєнний порядок, ревізіонізм, колективна безпека, політика умиротворення.

Duginets G., Dr. Sc. (Econ.), Prof.; Grebinichenko D.
State University of Trade and Economics, Ukraine

THE CAUSES OF THE COLLAPSE OF THE VERSAILLES SYSTEM AND THEIR IMPACT ON THE OUTBREAK OF THE SECOND WORLD WAR

Abstract. *The causes of the collapse of the Versailles System and their impact on the outbreak of the Second World War have been examined. It has been determined that the instability of the postwar international order was caused by a deficit of legitimacy, the punitive nature of the peace settlement toward Germany, the inconsistency in the implementation of the principle of national self-determination, the weakness of collective security mechanisms, economic destabilization, and the policy of appeasement. It is proved that the combined effect of these factors led to the destruction of the Versailles System and created the preconditions for the outbreak of a new world conflict.*

Keywords: *Versailles System, Second World War, international relations, postwar order, revisionism, collective security, policy of appeasement.*

Версальська система формувалася як механізм повоєнної стабілізації Європи, але в її основу були закладені суперечності, що поступово підірвали саму логіку післявоєнного врегулювання. Мирні договори 1919-1923 рр. юридично зафіксували нову конфігурацію міжнародних відносин, однак не забезпечили ані стійкої рівноваги сил, ані загально визнаної легітимності нового порядку. Саме це зумовило перетворення повоєнної системи з інструменту стабілізації на джерело нових конфліктів. [1].

Однією з ключових причин її краху був дефіцит легітимності. Післявоєнний порядок не сприймався як узгоджена модель міжнародної рівноваги, бо в процесі його формування не були належно враховані інтереси Німеччини та Росії. Унаслідок цього значна частина його принципів не була прийнята як справедлива й обов'язкова для всіх головних учасників європейської політики. Така ситуація створила сприятливий ґрунт для ревізіоністських настроїв і перетворила перегляд Версальської системи на стратегічну мету тих держав, які вважали себе обмеженими або приниженими [2].

Не менш руйнівним чинником став характер врегулювання щодо Німеччини. Репарації, територіальні втрати, військові обмеження та політичне покладання відповідальності за війну не інтегрували її в нову систему, а, навпаки, сприяли формуванню стійкого реваншизму. Версальський договір не ліквідував німецьке питання, а лише перевів його в іншу площину, зробивши боротьбу за перегляд післявоєнного порядку центральним елементом політичної мобілізації [2; 4].

Суттєвою вадою системи була і непослідовність у реалізації принципу національного самовизначення. Нові кордони не розв'язали національних проблем Центрально-Східної Європи, а в багатьох випадках створили нові осередки напруження. Значні етнічні групи опинилися поза межами держав, з якими себе ототожнювали, що посилювало проблему національних меншин, прикордонних спорів і територіальних претензій. У підсумку післявоєнне врегулювання не усунуло конфліктний потенціал регіону, а лише змінило його форму [1].

Ознакою глибокої внутрішньої слабкості Версальської системи стала недієвість Ліги Націй. Відсутність ефективного механізму примусу означала, що міжнародно-правові норми діяли лише за умови політичної підтримки з боку великих держав. Коли ж ця підтримка виявилася непослідовною, колективна безпека втратила практичне значення. Унаслідок цього силовий перегляд міжнародних домовленостей дедалі менше сприймався як неприпустимий виняток і дедалі більше як реальний інструмент політики [1; 2].

Розвиток кризи прискорили економічні чинники. Репараційна проблема, фінансова нестабільність повоєнної Європи та наслідки світової економічної кризи 1929-1933 рр. істотно послабили демократичні режими й сприяли радикалізації політичного життя. За

таких умов зовнішньополітичний ревізіонізм поєднався з внутрішньою соціально-економічною дестабілізацією, що значно полегшило приход до влади сил, зацікавлених у руйнуванні післявоєнного порядку [4].

Завершальним етапом руйнування Версальської системи стала політика умиротворення. Мюнхенська угода 1938 р. продемонструвала фактичну готовність провідних європейських держав погодитися на силовий перегляд міжнародного порядку за рахунок слабших країн. Відтоді стало очевидно, що встановлена після Першої світової війни система вже не виконує своєї головної функції, а саме стримування великої війни. Мюнхен не врятував мир, а лише засвідчив остаточний розпад механізму європейської безпеки [3].

Сукупність причин краху Версальської системи, механізм їхнього деструктивного впливу на повоєнний порядок і значення для розгортання Другої світової війни узагальнено в таблиці 1.

Таблиця 1. Причини краху Версальської системи та їхній вплив на початок Другої світової війни

Причина	Сутність проблеми	Як це підірвало систему	Вплив на початок Другої світової війни
Дефіцит легітимності	Новий порядок не був сприйнятий усіма ключовими державами як справедливий	Система втрачала загальнообов'язковий характер	Посилився курс на ревізію повоєнних договорів
Каральний характер миру щодо Німеччини	Репарації, обмеження, територіальні втрати, політичне приниження	Формувалися реваншизм і антиверсальські настрої	Було створено базу для експансіоністської політики
Непослідовне самовизначення	Нові кордони не відповідали етнополітичній ситуації	Зберігалися осередки територіальної та національної напруги	Територіальні претензії стали інструментом агресивної політики
Слабкість Ліги Націй	Не було реального механізму примусу	Норми міжнародного права втрачали дієвість	Агресори переконалися у безкарності силового тиску
Економічна нестабільність	Репараційна криза, фінансові потрясіння, наслідки світової економічної кризи	Посилювалися радикальні рухи й внутрішня нестійкість держав	Зросла підтримка сил, орієнтованих на війну та ревізію Версальської системи
Політика умиротворення	Поступки агресору за рахунок інших держав	Було фактично зруйновано принцип неприпустимості силового перегляду кордонів	Мюнхенська угода стала прямим кроком до великої війни

Крах Версальської системи був зумовлений сукупністю взаємопов'язаних чинників: дефіцитом міжнародної легітимності, каральним характером миру щодо Німеччини, невирішеністю національно-територіальних суперечностей, слабкістю механізмів колективної безпеки, економічною дестабілізацією та політикою умиротворення. Усі ці обставини поступово підірвали повоєнний порядок і створили умови, за яких силовий перегляд міжнародних домовленостей став реальним інструментом політики. У підсумку криза Версальської системи переросла у загальноєвропейську катастрофу, а її руйнування стало однією з безпосередніх передумов початку Другої світової війни.

Джерела та література

1. Шамраєва В. М. Актуальні проблеми міжнародних відносин і глобального розвитку : комплекс навчально-методичного забезпечення з дисципліни / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. 2018. URL: <https://international-relationships-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/e1d26b0f3f2cfa257c2b5b882e19468c.pdf> (дата звернення: 21.03.2026).

2. Бурунов О. О. Прорахунки Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин в оцінках Г. А. Кіссінджера. *Записки історичного факультету*. 2015. Вип. 26. С. 155-163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zif_2015_26_13. (дата звернення: 21.03.2026).

3. Павленко В. М. Мюнхенська криза і крах Версальської системи напередодні Другої світової війни. *Проблеми всесвітньої історії*. 2019. № 1(7). URL: <https://journal.ivinas.gov.ua/pwh/article/download/13/2/4> (дата звернення: 21.03.2026).

4. Mytsyk L. M. The Versailles System: The New Order or the «Merely Fouled Old» One? URL: <https://vmv.kyumu.edu.ua/series/vipusk17/5.pdf> (дата звернення: 21.03.2026).

УДК: 378.016:94(477):355.4

Іванніков А., капітан 2 рангу, оперативний черговий відділу оперативних чергових Командний центр штабу командування Військово-Морських Сил Збройних Сил України, м. Одеса, Україна

ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА СТІЙКОСТІ ДО ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВПЛИВІВ

***Анотація.** У тезах розкрито значення викладання історії російсько-української війни у закладах вищої освіти як важливого чинника формування критичного мислення, медіаграмотності та стійкості здобувачів освіти до інформаційно-психологічних впливів. Наголошено, що сучасна війна має не лише збройний, а й гібридний, інформаційний та психологічний вимір, тому її вивчення потребує поєднання історичної достовірності, джерельної верифікації, проблемно-аналітичного підходу і травмочутливої педагогіки. Обґрунтовано доцільність використання документів, свідчень очевидців, медіаматеріалів, аналітичних джерел і дискусійних методів навчання, які сприяють усвідомленню причин, перебігу та наслідків війни, а також розвитку вміння розпізнавати пропаганду, маніпуляції та фейки.*

***Ключові слова:** російсько-українська війна, заклади вищої освіти, критичне мислення, медіаграмотність, інформаційно-психологічні впливи, історична освіта, травмочутливий підхід.*

Ivannikov A., Captain 2nd Rank, Duty Officer of the Duty Officers Department

Command Center of the Headquarters of the Naval Forces Command of the Armed Forces of Ukraine, Odesa, Ukraine

TEACHING THE HISTORY OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS AS A MEANS OF FORMING CRITICAL THINKING AND RESILIENCE TO INFORMATIONAL AND PSYCHOLOGICAL INFLUENCES

***Abstract.** The theses examine the role of teaching the history of the Russian-Ukrainian war in higher education institutions as an important factor in developing critical thinking, media literacy, and students' resilience to informational and psychological influences. It is emphasized that the current war has not only a military but also a hybrid, informational, and psychological dimension; therefore, its study requires a combination of historical accuracy, source verification, problem-based analysis, and trauma-sensitive pedagogy. The paper substantiates the relevance of using official documents, eyewitness testimonies, media materials, analytical sources, and discussion-based teaching methods that help students understand the causes, course, and consequences of the war, as well as identify propaganda, manipulation, and fake narratives.*

***Keywords:** Russian-Ukrainian war, higher education institutions, critical thinking, media literacy, informational and psychological influences, historical education, trauma-sensitive approach.*

Сучасна російсько-українська війна є визначальною подією новітньої історії України, що має не лише воєнно-політичний, а й виразний соціальний, культурний, інформаційний і психологічний вимір. За цих умов викладання історії російсько-української війни у закладах вищої освіти набуває особливого значення, оскільки виходить за межі традиційного засвоєння фактів і дат. Воно стає важливим інструментом формування історичного